

Ірина МАТКОВСЬКА,
викладач Рівненського державного
аграрного коледжу, м. Рівне

Сергій ШМЕРЕГА,
викладач Рівненського державного
аграрного коледжу, м. Рівне

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ ТА ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ-ЮРИСТІВ ЗА СТУПЕНЕВОЮ СИСТЕМОЮ ОСВІТИ

На основі аналізу сучасних наукових підходів до визначення сутності ступеневої системи освіти обґрунтовано зміст та проблемні питання формування загальних та професійних компетенцій під час підготовки фахівців-юристів.

Ключові слова: *ступенева система освіти, формування професійної юридичної компетенції, правова культура, юридична освіта, навчальна юридична консультація, готовність студентів до юридичної праці, пізнавальна спрямованість.*

На основании анализа современных научных подходов к определению сущности ступенчатой системы образования обосновано содержание и проблемные вопросы формирования общих и профессиональных компетенций во время подготовки специалистов - юристов.

Ключевые слова: *ступенчатая система образования, формирование профессиональной юридической компетенции, правовая культура, юридическое образование, учебная юридическая консультация, готовность студентов к юридической работе, познавательная направленность.*

The content and problematic is sues of common and professional competences forming while professional lawyers, training are substantiated on the basis of modern scientific approaches to the definition of the essence of degree educational system.

Keywords: *degree system of education, forming of professional legal competence, legal culture, legal education, educational legal advice office, students, readiness to the juridical work, cognitive awareness.*

Вступ. Необхідність докорінного вдосконалення якості підготовки фахівців на основі практичної спрямованості кваліфікаційних вимог з урахуванням кон'юнктури ринку праці та світового досвіду, обумовлює необхідність переходу до ступеневої системи освіти, що базується на суб'єктно-діяльнісному підході щодо встановлення цілей та змісту освіти і професійної підготовки для кожного освітнього або освітньо-кваліфікаційного рівня. У вищих навчальних закладах сьогодні актуальною є якісна підготовка майбутніх фахівців за ступеневою системою освіти. Важливим елементом підготовки фахівців за ступеневою системою освіти в ВНЗ I-II рівнів акредитації є формування додаткових якостей випускника, до яких можна віднести: володіння сучасними інформаційними

технологіями, здібність до саморозвитку, мобільність, конкурентоспроможність на ринку праці і т.п. Тому під час розробки сучасних програм за ступеневою системою освіти за окремими дисциплінами і освітніми технологіями навчання необхідно передбачати формування не тільки професійних компетенцій – предметно-спеціалізованих знань, умінь і навиків, але і загальних компетенцій.

Тому в ВНЗ повинна бути створена внутрішньовузівська система якості за кожною освітньою програмою, що включає наступні основні критерії якості навчання: формування ключових компетенцій у області, що вивчається; формування загальних компетенцій фахівця; облік взаємозв'язку матеріалу, що вивчається, з іншими предметними областями в рамках навчального плану; впровадження прогресивних форм організації навчального процесу; використання нових інформаційних технологій; відповідність навчально-методичного матеріалу сучасному світовому рівню; використання активних методів навчання і контролю.

Постановка проблеми. Впровадження ступеневої системи вищої освіти і введення нових освітньо-кваліфікаційних рівнів "бакалавр" та "магістр" надає широкі можливості для задоволення освітніх потреб особи, забезпечує гнучкість загальноосвітньої, загальнокультурної та наукової підготовки фахівців, підвищення їх соціального захисту у ринку праці та інтеграцію у світове освітнє співтовариство. Введення ступеневої освіти в освітню галузь України значно розширило правові рамки фахівців, про що свідчить підписана Україною у Лісабоні на спільній конференції Ради Європи та ЮНЕСКО конвенція про визнання кваліфікацій, які належать до вищої освіти у Європейському регіоні.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню проблеми професійної підготовки фахівців завжди надавалась належна увага, зокрема, таким її аспектам, як: методологічні засади сучасної філософії освіти (В.П. Андрущенко, В.Г. Кремень, І.А. Зязюн), проблеми неперервної професійної освіти (С.У. Гончаренко, Н.Г. Ничкало) та професійної підготовки фахівців у вищій школі (А.М. Алексюк, В.І. Бондар, В.А. Козаков, В.В. Олійник); розробка теоретичних положень компетентнісної освіти (І.Н. Агапов, А.І. Зимня, Т.І. Каткова, Н.В. Кузьміна, Б. Оскарсон, Дж. Равен, С.Е. Шилов); розробка та впровадження сучасних педагогічних технологій професійної підготовки фахівців (В.П. Беспалько, О.В. Пехота, С.О. Сисоєва). В останній час у працях науковців значна увага приділяється професійній підготовці юристів (В.Я. Бобров, Т.Б. Поясок, С.В. Федорова, І.Г. Хангельдієва, Е.Л. Харчевникова). [1] Як свідчать результати теоретичного аналізу, проблема підготовки майбутніх юристів в сучасних умовах є ще недостатньо дослідженою у педагогічній теорії та педагогічній практиці. При цьому зміст навчальних дисциплін не повною мірою відповідає сучасним темпам розвитку інформаційних технологій; недостатня увага приділяється самостійній роботі студентів при вивченні дисциплін юридичного спрямування; окрім того, студенти не завжди володіють навичками роботи майбутнього спеціаліста-юриста у всіх її формах. Все це знижує рівень розвитку компетентності майбутнього юриста.

Постановка завдань. Враховуючи об'єктивну потребу і соціальну значущість якісної професійної підготовки майбутніх юристів в умовах ступеневої освіти, актуальність проблеми формування їх загальних та професійних компетенцій, роль та місце сучасної ступеневої освіти у професійній підготовці та

професійній діяльності майбутніх юристів темою наукового дослідження було обрано «Проблемні питання формування загальних та професійних компетенцій під час підготовки фахівців-юристів за ступеневою системою освіти». Відповідно до об'єкту та предмету дослідження визначені такі **завдання**: вивчити стан дослідження даної проблеми в педагогічній теорії та практичній діяльності вищих навчальних закладів України та за рубежом. Розробити методичні рекомендації щодо вдосконалення організації та методичного забезпечення дисциплін юридичного циклу під час підготовки фахівців юристів за ступеневою системою освіти.

Виклад основного матеріалу. Професійна компетентність юриста є інтегративним особистісним утворенням теоретичних знань, практичних умінь, професійно значущих якостей, досвіду, що забезпечує ефективне виконання завдань юридичної діяльності та є основним критерієм професійного розвитку особистості. Професійно компетентний юрист – це той, хто здатний здійснювати юридичну діяльність на високому рівні не тільки з позиції права, а й моралі, досягаючи позитивних результатів у сфері правового врегулювання суспільних відносин, захисту прав та свобод людини. Серед загальних компетенцій часто називають «уміння працювати в команді», «уміння здобувати нові знання», «знання та готовність до використання інноваційних ідей». Загальні компетенції є в достатній мірі універсальними для різних напрямків підготовки випускників, і на етапі розробки моделі доцільно виділити та погодити необхідний мінімум компетенцій, що становлять «універсальне ядро» підготовки сучасного фахівця. У першу чергу мова йде про соціально-особистісні та організаційно-управлінські компетенції, що характеризують взаємодію людини із суспільством і іншими людьми, його вміння планувати свою діяльність, приймати управлінські рішення. [2]

Такий підхід дозволяє оптимізувати процес підготовки фахівця, тобто в умовах скорочення термінів навчання в бакалавраті забезпечити мінімальний набір компетенцій, необхідних для його швидкої адаптації на ринку праці, надаючи при цьому широкі можливості для самовдосконалення у ході вивчення додаткових дисциплін. У цьому випадку, з одного боку, створюються умови для формування індивідуальних освітніх траєкторій студента, з іншого боку – з'являється можливість поглиблення професійної підготовки за рахунок деякої мінімізації загальних знань. [3]

Виділення «універсального ядра» актуально й для загальнонаукових компетенцій, що визначають, по суті, фундаментальність юридичної підготовки. Це дозволить зробити її ступеневою, сформулювати кваліфікаційні характеристики бакалавра й магістра.

Спеціальні компетенції випускника також не повинні бути «всеосяжними». На практиці в професії юриста можна виділити кілька основних напрямків професійної діяльності: виробничо-технологічний, науково-дослідний, організаційно-управлінський. Студент повинен мати можливість зробити усвідомлений вибір відповідних компетенцій виходячи зі своїх потреб і психологічних особливостей. Прагнення «навчити всьому» в обов'язковому порядку в умовах скорочення термінів навчання в бакалавраті не дасть позитивного ефекту. Таким чином, формування компетенцій сучасного юриста є досить вагомим складовою підготовки майбутніх фахівців найвищої кваліфікації. [4]

Існують різні засоби професійно спрямованого навчання, які дозволяють

моделювати елементи професійної діяльності юриста. До них належать навчальні судові процеси, ділові ігри, участь у роботі клінік та інтернатур, де студенти отримують професійні навички захисту інтересів клієнта в суді першої інстанції або в апеляційному суді, альтернативних методів розв'язання спорів, консультування, ведення інтерв'ю та переговорів, розв'язання задач, дослідження фактів, організації правової роботи, керування нею при розробці законопроектів.

Важливими в контексті проблеми нашого дослідження є окреслені зарубіжними вченими рівні формування компетенцій під час навчання у вищому навчальному закладі, визначені в європейських країнах. Так, для першого рівня характерними є такі загальні для різних предметних галузей компетенції: здатність демонструвати знання основ та історії дисципліни; здатність логічно й послідовно представити освоєне знання; здатність контекстуалізувати нову інформацію й давати її тлумачення; уміння демонструвати розуміння загальної структури дисципліни й зв'язок між піддисциплінами; здатність розуміти та використовувати методи критичного аналізу й розвитку теорій; здатність правильно використовувати методи й техніки дисципліни; здатність оцінювати якість досліджень у цій предметній галузі; здатність розуміти результати експериментальних і спостережних способів перевірки наукових теорій.

На другому рівні майбутні фахівці повинні бути наділені такими компетенціями: володіти предметною областю на належному кваліфікаційному рівні, тобто володіти новітніми методами й техніками дослідження, знати новітні теорії та їхні інтерпретації; критично відслідковувати й осмислювати розвиток теорії й практики; володіти методами незалежного дослідження й уміти пояснювати його результати на належному рівні; бути здатним внести оригінальний вклад у дисципліну відповідно до канонів цієї предметної області, наприклад, у рамках кваліфікаційної роботи; демонструвати оригінальність і творчий підхід; опанувати компетенції на професійному рівні [5]. Таким чином, формування компетентності входить у загальний контекст формування особистості. Тому важливим аспектом розуміння компетентності є її оцінно-світоглядна спрямованість, що характеризує людину як суб'єкта спеціалізованої діяльності в системі суспільного розвитку праці. Підсумовуючи здійснений вище аналіз наукової літератури, ми виділяємо такі структурні компоненти професійної компетентності фахівця в галузі юриспруденції: мотиваційний, інформаційно-технологічний, предметно-діяльнісний, саморегуляційний. [6]

Вже більше як 20 років Рівненський державний аграрний коледж готує молодь з метою забезпечення країни кваліфікованими фахівцями-правниками. Наша філософія у сфері підготовки сучасного фахівця-юриста полягає не лише в забезпеченні глибоких знань з фаху, а й у відповідному морально-етичному вихованні, сприянні засвоєнню студентом суспільних цінностей і реалізації їх у майбутній практичній діяльності. Така підготовка має сенс лише в контексті загального виховання особистості, сприянні широкій освіченості майбутнього юриста, його моральної удосконаленості, інтелігентності, ерудованості ще зі студентської лави.

З огляду на те, що повноцінний розвиток особистості студента-правознавця залежить не лише від вивчення теорії права та законів, а й від спілкування з людьми, які вже досягли певних результатів у роботі і мають великий досвід, ми забезпечуватимемо участь науковців і юристів-практиків, дипломатів та по-

літиків у проведенні навчального процесу задля реалізації в стінах коледжу триєдиного діалогу – студент – науковець – практик. Такі зв'язки не лише впливають розширення світогляду студентів, а й сприятимуть в подальшому організації проходження ними практики в державних адміністраціях, судових та правоохоронних органах і прокуратурі. Це відбувається завдяки налагодженню ділових контактів між правниками і коледжем, встановленню конструктивних та творчих зв'язків, які відповідають стандартам освітньої діяльності. Підготовка конкурентоспроможного фахівця, відповідно до вимог ринку праці включає в себе такі напрями роботи, як проведення конференцій; організація майстер-класів; проведення науково-дослідної роботи.

Одним з важливих напрямів роботи коледжу є проведення щорічних регіональних міжвузівських науково-практичних конференцій, участь у яких взяли студенти та їх керівники з шести навчальних закладів західного регіону нашої держави. Для формування професійної юридичної компетенції студентів ми розширили тематику та географію майстер-класів провідних юристів-практиків та теоретиків. Їх організація та проведення є інноваційною формою організації навчання і має інтегративний характер, що, своєю чергою, дозволяє індивідуалізувати та оптимізувати зміст навчально-виховного процесу.

Ми продовжуємо створювати умови для всебічного розвитку студента-правознавця. Молодь, яка має здібності до науково-дослідницької роботи, отримує у коледжі можливість безкоштовно брати участь у різних наукових конференціях, олімпіадах, науково-практичних семінарах.

У відповідності до Болонського процесу, у Рівненському державному аграрному коледжі створено чітку систему ступеневої освіти, яка охоплює всі спеціальності. Вступ у наш навчальний заклад, по суті, є вступом до вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації. Юридичне відділення коледжу підтримує тісні зв'язки з Львівським національним університетом ім. І. Франка, зокрема, створено навчально-науково-виробничий комплекс з юридичним факультетом університету, Національною юридичною академією ім. Я. Мудрого, де випускники відділення продовжують навчання.

Результати дослідження. Розроблено та обґрунтовано структуру професійної компетентності майбутнього юриста і технологічну модель її формування в процесі вивчення дисциплін юридичного циклу у вищих навчальних закладах; обґрунтовано напрями вдосконалення змісту дисциплін юридичного циклу щодо формування професійної компетентності майбутнього юриста; визначено педагогічні технології, які сприяють ефективному формуванню професійної компетентності майбутнього юриста у процесі вивчення дисциплін юридичного циклу.

Висновки. Формування професійної компетентності майбутнього юриста в процесі викладання дисциплін юридичного циклу у вищих навчальних закладах набуває ефективності, якщо: - формування інформаційної компетентності майбутнього юриста розглядається як складова його професійної підготовки; - процес формування професійної компетентності майбутніх юристів відбувається на основі технологічної моделі, яка визначає мету, функції, зміст та умови здійснення означеного процесу; - зміст та педагогічні технології навчання дисциплін юридичного циклу спрямовані на формування компетенцій, сукупність яких визначає професійну компетентність майбутнього юриста. Реалізація ступеневої підготовки на сучасному етапі є вимогою часу, потребою посилення гнуч-

кості та варіативності системи освіти, що передбачає розвиток навчальних закладів з різними напрямками і рівнями підготовки майбутніх фахівців-правознавців. Таким чином, структурна реформа національної системи вищої освіти, яка спрямована на забезпечення мобільності, працевлаштування та конкурентоздатність фахівців, є однією з умов подальших соціально-економічних змін, зміцнення державності України та входження в цивілізоване світове співтовариство.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Калмикова Л. Реалізація ступеневої педагогічної освіти: навчання за інтегрованими навчальними планами //Початкова школа. – 2001. – № 12. – С. 5-9.
2. Про стан реалізації ступеневої вищої освіти відповідно до Закону України "Про вищу освіту": Рішення колегії від 4.12.03 № 12/5/ Міністерство освіти і науки України.
3. Марцин В. Вища школа України на шляху трансформації у європейський освітній простір //Вища школа. – 2007. – № 5. – С. 27-35.
4. Сидоренко В. Стандартизація ступеневої підготовки навчання, або Чи все так сталося, як бажалося?/ В. Сидоренко //Освіта. – 2002. – № 50. - С. 2
5. Бойко Ю.Ю. Формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності : дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Бойко Юлія Юріївна. – К. : Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, 2008. – 262 с.
6. Занік Ю.М. Інтелектуальна культура юриста : філософсько-правовий аспект : дис. канд. юрид. наук : 12.00.12 / Занік Юрій Мирославович. – К. : Київський національний університет внутрішніх справ, 2006. – 178 с.